
Tóth Gyula

MARKÓ ÁRPÁD ELŐADÁSA A ROMHÁNYI CSATÁRÓL*

*„Vadkert nevű helyben vagyon sok németség;
Az fejedelm mellé érkezett lengyelség,
Svécus is, vagyon mivéliünk sok nemesség,
Sok ember élete felől leszen kétség. (...)*

*Szálltok Romhány nevű faluhoz, fujérok
Az táborhelyjárni elébb lódultanok;
Gyalogregimentek utánok ballagnak,
Svékus és lengyelség lassan takarodnak.”
/fujérok = szállásmesterek/*

(Dálnoki Veres Gerzson: Kuruc krónika)

II. Rákóczi Ferenc fejedelem: „(...) A pestis miatt nem mertünk a falvakba szállni. Bár tél volt, a fagyos földön kellett hálunk, és meg kellett elégednünk a szélirányba emelt összetákolt védőfalakkal. Ilyen kínos menetekkel érkeztiünk meg 1710. január vége felé Romhány faluhoz, amely az e helyen nem magas, nem is nehezen járható Mátra hegység átjárójánál fekszik. Az elég mély Lókos-patak, melynek ágya két széles gázlót kivéve járhatatlan, innen egy mérföldre ered, mint mondják, egyetlen forrásból. A dombok mentén folyik, és ahol beleütközik e dombok alkotta könyökbe, széles és igen iszapos mocsárrá terül. (...) a gyalogságot Bagossy ezredes vezérelte(...), de nem nagyon tanulta meg a mesterségét. Nagyon messziről tüzeltetett, és a gyalogság hátul maradt, miközben a svédek és rendezett lovasságom pedig kivont karddal kivetette állásukból az előtte levő ellenséges svadronokat, a lengyelek pedig benyomták az ellenség jobb oldalát és kifosztottak néhány szekere és Sickingen hintóját... Ez volt az oka, hogy nem tudtuk teljesen megverni az ellenséget, hanem sorsára hagytuk... Visszavonulást verettem tehát, és lassú menetben két mérföldnyire visszavonultunk... (Emlékiratai. Bp. 1978. 411–415. old.)

1938 augusztus végén Svájcban, Zürichben gyülekeztek 45 nemzet történészei a VIII. Nemzeti Történettudományos Kongresszus előadásaira, ahol abban a kitüntetésben részesültem, hogy előadást tarthattam egy magyar

---

* Markó Árpád: Svéd lovasok II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának utolsó csatájában Romhány mellett 1710. január 22-én. Az előadás ellenőrzött és hitelesített szövege. Az előadást 1940-ben tartotta a Magyar Svéd Társaság felkérésére Budapesten az Országos Kaszinó egyik estélyén.

---

hadtörténeti kérdésről. Mi, hadtörténészek, a kongresszus keretén belül egy külön albizottságot alakítottunk a „Comission d' Histoire Militaire Comparée” választmányi tagjainak sorába beválasztva, alkalmam volt igen sok külföldi katonatudóssal megismerkednem, s tanácskoznom. Itt találkoztam Normann Olle svéd királyi őrnaggyal, a svéd vezérkar hadtörténelmi osztályának tagjával, sőt a véletlen folytán én elnököltem azon az ülésen, amelyen ő rendkívül érdekes előadást tartott Gusztáv Adolf hadvezéri egyéniségéről. A szakelőadáson kívül délután és este mi hadtörténészek rendszerint együtt voltunk társaságban, teákon, vacsorákon. Beszélgetéseink során megfogadtuk, hogy tovább is fenntartjuk a tudományos kapcsolatot egymással, és hazánk hadtörténetéből kikutatjuk azokat a vonatkozásokat, amelyek más nemzeteket is érdekelnek, s azokat egymással közöljük. Normann svéd őrnaggyal és feleségével ily módon gyakran beszélgettem Magyarországról és megígértem, hogy hazám hadtörténetéből kikeresem azokat a jeleneteket és időszakokat, amelyekben Svédország kapcsolatba került Magyarországgal. Már akkor megemlítettem, hogy legelsősorban II. Rákóczi Ferenc felkelésének egy jelenetere gondolok, és ennek adatait fogom vele közölni, kérve azok kiegészítését a svéd levéltárakból.

De az idő kereke azóta nagyot fordult, a mai világégésben egyenlőre szünetel a más nemzetek tudományos köreivel való érintkezés. A Magyar-Svéd Társaság megtisztelő meghívása azonban mégis módot ad nekem arra, hogy II. Rákóczi Ferenc háborújának svéd vonatkozásairól beszélhetek, abban a reményben, hogy ez a szerény előadásom talán majd eljut valamikor Svédországba, és ott visszhangra találva, megkaphatom azokat a kiegészítő adatokat, amelyeket itthon erről a kérdésről találhattam.

Rákóczi Ferenc felkelése, mint ismeretes, 1703-ban kezdődött és 8 évi hősiesség után 1711-ben ért véget. Időrendben tehát egybeesett a spanyol örökösödési háború eseményeivel, később pedig a XII. Károly svéd király és Nagy Péter orosz cár között kitört északi háború időszakával. Mint ismeretes XIV. Lajos francia király segítségével vívta küzdelmét. Ma már az is világos, hogy a nemzeti felkelés nem csupán a magyar nemzet elszigetelt megmozdulása volt, hanem a spanyol örökösödési háború egyik szerves keleti függvénye. De a felkelés második időszakában Rákóczi Ferenc kénytelen volt belátni, hogy a francia politika más utakon jár, és érdekeik többé már nem azonosak. Mivel pedig azt is jól tudta, hogy maga erejéből sokáig nem lesz képes hadat viselni és a nemzeti szabadság eszméjét diadalra vinni, más szövetségest keresett. Európának északi részében ebben az időben I. Péter orosz cár és XII. Károly svéd király vetélkedése és a lengyel birodalom felett való uralom körül forgó harcok voltak a külpolitika előterében.

Nem tudhatjuk, hogy miként fordult volna a magyar nemzeti felkelés sorsa, ha XII. Károly elfogadja Rákóczi ajánlatait, és kiváló seregével a fejedelem támogatására harcba száll a Habsburg-ház ellen. Az azonban bizonyos, hogy ha ezt megteszi, Rákóczi hadserege óriási erőgyarapodással folytathatta volna küzdelmét a Habsburg-ház ellen. Másrészt viszont megértjük, hogy a svéd kiváló katonakirályát közelebbről nem érdekelhette a magyar kérdés, mikor a Habsburg-háznál jóval nagyobb és közelebbről fenyegető hatalmas ellenséggel, az oroszokkal való ádáz küzdelmet nem kerülhette ki.

Rákóczi felkelésének történetében azonban mégis találunk egy olyan hadműveleti időszakot, amelyben svéd katonák harcoltak Rákóczi zsoldjában a magyar nemzeti ügyért. A poltavai vereség után hazájukba visszavonuló svéd-lengyel csapatokat az oroszok keményen üldözték. Így történt, hogy egy, mintegy 3600 főből álló csapat (svédok, lengyelek, litvánok, tatárok vegyesen) visszavonulása közben XII. Károly főseregétől elszakadva, a magyar határig jutott. Ha nem akartak az oroszokkal újból harcba keveredni vagy magukat megadni, nem volt más útjuk, minthogy a magyar határra érkezve Rákóczi fejedelemtől engedélyt kérjenek arra, hogy Magyarországra bemehessenek. Rákóczi e kérést, melyet gróf Potoczki Mihály bécsi palatinus intézett hozzá, csak olyan feltétellel volt hajlandó teljesíteni, ha ez a csapat zsoldjába áll, és az ő hűségére felesküszik. A palatinus ezt a feltételt elfogadta, s a svéd-lengyel segédc csapatok, úgy látszik, vegyes érzésekkel szegődtek Rákóczi zászlója alá. Koinovich ismert egykorú krónikájából tudjuk, hogy a lengyel palatinus csapatai és Züllich svéd ezredes dragonyosai kifakadtak Rákóczi előtt azért, hogy a császáriak ellen küldi őket harcba, holott nekik a Habsburg-házzal semmi elintézni valójuk nincsen. A fejedelem erre természetesen csak azt válaszolta, hogy ő ezeket a hadakat sem nem hívta, sem vissza nem tartja, hanem mintegy cserébe veszi a svéd királytól, aki három évvel ezelőtt a császáriakhoz átpártolt magyar dragonyos csapatokat saját ezredeibe beosztotta. A svédok és lengyelek ebbe a magyarázatba belenyugodtak. A Máramaros megyében gyülekező külföldi zsoldos csapat 1709 őszén Potoczki palatinus és Grudzsinszki lengyel tábornok vezetése alatt megindult nyugat felé, hogy Rákóczinak akkor a Felvidéken, Kassa-Miskolc környékén táborozó seregéhez csatlakozzék. Ez a csapat a kuruc hadrendi táblázatokban és levelezésekben ezután „auxiliáris hadak” néven szerepelt. Tagozódásáról annyit tudunk, hogy Grudzsinszki tábornok parancsára kb. 3000 főnyi lengyel, litván és tatár lovas hallgatott. A csapatban lévő svéd katonák három csoportba tagozódtak. Bielk ezredes ezrede 200 főből, Züllich ezredes ezrede 140 főből, végül egy dragonyos ezred, melynek parancsnokát nem ismerjük, 160 főből állott, összesen tehát

---

A lengyel királyválasztás felkavarta az ország békéjét. Péter cár hadaival elárastva Lengyelországot arra törekedett, hogy azt Oroszországba bekebelezze. XII. svéd király ellenben Leszcinszki Szaniszló lengyel királyt akarta trónján megerősíteni. Péter cár két ízben is felajánlotta Rákóczinak a lengyel királyi koronát, de ő ezt bölcs önmérséklettel visszautasította. Helyes diplomáciai érzékkel érezte a fejedelem, hogy ha a lengyel koronát a cár kezéből elfogadja, és ezzel mintegy az orosz cár hűbéresévé válik, ellenségévé teszi XII. Károlyt. Helyzeténél fogva azonban nem akarta svéd király jóindulatát eljátszani. Az volt a terve, és törekvése, hogy ezt a két hatalmas ellenséget egymással kibékíti, ezzel az északi háborút megszünteti. Ha azután sikerül neki XII. Károlyt rábírni arra, hogy a felszabadult seregével Bécs ellen vonuljon, akkor ezzel a magyar felkelés ügyének győzelmét is biztosíthatja.

Rákóczinak ez a terve 1707-ben irreális alapokon nyugodott, mert a magyar kérdés az északi hegemoniáért vetélkedő két nagyhatalom terveiben sokkal kisebb szerepet játszott, mint azt Rákóczi gondolta. Kedvenc terve volt az is, hogy XII. Károlytól kér 6000 zsoldos katonát, és ezek segítségével igyekezik a császári hadsereget legyőzni. Ha ez neki sikerül, akkor viszont ő lesz abban a helyzetben, hogy viszonzásképpen XII. Károlyt támogathatja Nagy Péter cár terjeszkedési terveire ellen. Azt ajánlotta a svéd királynak, hogy ebben az esetben seregének egy részével hajlandó Sziléziába betörni és egyesülni a svéd hadsereggel.

XII. Károly azonban nem akart kilépni zárkózottságából. A svédek akkor már Szászországot megszállták, és 50000 embernél népesebb haddal állottak Szilézia határán. Rákóczit aggasztotta ennek a hatalmas, kitűnően vezetett hadseregnek közelléte, annál inkább mert XII. Károly terveit nem tudta ki-
puhatolni, és támogatását, úgy látszik, nem sikerült megnyernie. Bizonytalan helyzetében Péter cárhoz fordult támogatásért, aki Rákóczit és követeit szívesen fogadta, és 1707 szeptemberében velük titkos szerződést kötött. Rákóczi ragaszkodott ahhoz, hogy ez a titkos szövetség, melynek lényege kölcsönös fegyveres támogatásban rejlett arra az esetre, ha XII. Károly valamelyik szerződő felet megtámadná, egyenlőre ne lásson napvilágot, nehogy elveszítse XII. Károly jóindulatát, vagy legalábbis semlegességét. Számításait azonban XII. Károly egy váratlan lépése keresztülhúzta. A svéd király kibékült a Habsburg-házzal, csapatait Szászországból kivonta és Lengyelországba vonult, hogy Péterrel leszámoljon. A magyar ügy és a Rákóczival való együttműködés külpolitikai terveiben most már quantité negligable-é vált, Rákóczi újabb puhatolózásaira érdemleges választ nem kapott, megkezdte hadjáratát az oroszok ellen, amely 1709. július 9-én a Poltava mellett elszenvedett vereségével végződött.

---

kb. 500 svéd lovas katona lépett Rákóczi zsoldjába és harcolt vitézül zászlója alatt.

Közelebbi adatokat róluk nem tudunk, a magyar ügyért harcoló svéd tisztek nevét sem ismerjük. Lehetséges, hogy az ezekben az ezredekben szolgáló tiszteken kívül még volt néhány svéd alattvaló Rákóczi szolgálataiban. Bercsényi Miklós főgenerális egyik levelében melegen ajánlja a fejedelem figyelmébe Repinder (valószínűleg Rebinder) svéd tisztet, „aki igen derék ember és jó katona”.

Az említett svéd-lengyel hadak a magyar felkelés hadműveleteiben két nagyobb harcban vettek részt. A felkelés legutolsó nagy csatájában 1710. január 22-én Romhánynál, és ugyanez év február közepén a Nyitraegerszeg mellett vívott lovas harcban.

Rákóczi felkelésén 1710. vége felé már a hanyatlás képét mutatta. A Felvidék és a Dunántúl elvesztése folytán a szabadságharc lassan, de feltartóztathatatlanul kezdett visszaszorulni oda, ahonnan 1703-ban kiindult, a Duna-Tisza közének felső sarkába. Rákóczi hadi helyzete ostromlott vár helyzetéhez hasonlított, amely körül a gyűrű mindig szűkebbre szorult. Külső segítséget sehonnan nem remélhetett, nem maradt más mentés, mint a császári vonalakat egy ponton áttörni és ezzel levegőt, tért nyerni nyugat felé. Ennek az áttörésnek színhelyéül igen helyes harcászati érzékel a császári arcvonal Nógrád megyei szakaszát választotta. Egyrészt azért, mert tudta, hogy Szécheny és Vadkert körül kevés császári csapat tanyázik, másrészt pedig, ha ott sikerült az ellenség vonalát áttörni, felmentheti az ostromlott Érsekújvár várát, amely az egész kuruc háború legjelentősebb erődítménye és hadműveleti támaszpontja volt.

A fejedelem erre a hadműveletre szánt kuruc seregét 1709 decemberében Eger–Miskolc–Kassa között való gyülekezésre utasította. Ő maga Kassa vidékéről 1710. január első napjaiban Szikszóra érkezett, amikor a Máramaros megyéből nyugat felé vonuló svéd-lengyel csapat már Eger felé menetelt. Január 12-én Darócra érkezett, Borsod és Heves megye határára és 15-én találkozott először az Ónod felől közeledő svéd hadakkal. Innen tovább haladva a Mátra hegység oltalma alatt 20-án érkezett Kálló községbe, ahol már összes odarendelt hada, 12000 főnyi sereg várta őt. Másnap, január 21-én indulás előtt csatasorba állította seregét, és tartotta ama nevezetes hadiszemléjét, amelyen a romhányi csata előtti napon szemtől-szembe állott egész hadinépével. Beniczky Gáspár, a fejedelem titkára feljegyezte azoknak a buzdító beszédeknek a tartalmát, amelyek a fejedelem seregének különféle csapataihoz intézett. Először a kurucokhoz beszélt és lelkes hangon figyelmeztette a haza iránti kötelességükre. Azután a fejedelem a svéd hadakhoz ment, és francia nyelven megdicsérte őket az orosz

---

hadszíntéren kimutatott vitézségükért. Nem kételkedik, hogy ugyanúgy fogják magukat viselni. Megígérte nekik, hogy ha valamelyikük fogságba esik, annak kiszabadításáért éppúgy mindent elkövet, mintha saját katonája lenne. A lengyel ezredekhez latinul beszélt és felszólította, hogy mutassák ők is meg vitézségüket. Egyébként, mind a svédeknek, mind a lengyeleknek megígérte, hogy ha dicsőségre vágyódnak, előttük van a cél. Ha zsákmány kell nekik, az sincs messze. A hadi szemle után csatarendben vonult a sereg a Nógrád megyei Bercel községig.

A Nógrád-Vadkert császári hadcsoport parancsnoka, báró Sickingen altábornagy kémei révén értesült ugyan Rákóczi közeledéséről, de tévesen, mert azt hitte, hogy a kuruc seregnek csak egy része érkezett Bercelre, és indul holnap Romhány felé, míg Rákóczi a fősereggel még távolabb van. Sickingen ezért csak mindössze 1500 lovassal indult el Vadkertről 22-én délben Romhány felé. Rákóczi erről nem értesült idejekorán, és azt hitte, hogy az éjszakát nyugodtan Romhány körül töltheti. Elővédje a déli órákban már átkelt a Lókus patak hídján, és elérte Romhánytól északra azt a legelőt, amelyet, a fejedelem táborhelyül kijelölt. Amikor azután Sickingen lovasságának közeledtéről értesült, gyorsan az elővéd után küldte seregének egy részét, még pedig a tiszántúli hadakat és a svéd-lengyel csapatot.

Amikor Sickingen meglátta a kuruc sereg kibontakozását, szintén csatarendbe állította csapatait. De arcvonala jóval rövidebb volt a kurucokénál. Csatarendjének első vonalában a közepén a svédek, balszárnyán a lengyelek, jobb szárnyán, a tiszántúli hajdú ezredek állottak. A kuruc huszárság és a Rákóczitól még utána küldött ezredek már a második vonalban állottak fel.

Az összecsapás délután 3 órakor kezdődött. Rákóczi először a lengyeleket indította átkaroló támadásra, Sickingen jobbszárnya ellen. Ez az első roham sikerült. Sickingen vértesei és huszársága összekavarodva szorult a Lókus patakot szegélyező mocsár felé.

Rövid idő múlva rákóczi a svéd csapatokat vetette harcba. Ezek szintén nagy erővel rontottak Sickingen harcrendjének közepére, és karddal kezükben heves kézitusában szorították Sickingen lovasait a mocsár felé. A válságos helyzetben Sickingen balszárnyát ellentámadásra indította a tiszántúli hajdúság ellen. Ez a hajdúság azonban csak helyből tüzelve tudta a támadást viszonzni, mert a patak, a mocsár és az azt szegélyező hegyvonulat közé szorítva ellentámadásra nem indulhatott. De erre már nem is volt szükség, mert a császári lovasság időközben a svédek és lengyelek mindig erősebb nyomása következtében a mocsárba szorult minden oldalról körülzárva letette a fegyvert. Maga Sickingen altábornagy is lovával együtt nyakig merült a mocsárba.

A győzelem ebben a percben már Rákóczi kezében volt. Ezt Sickingen is elismeri bécsbe küldött jelentésében. Ekkor azonban a kuruc csapatok rossz szokása és fegyelmezetlensége folytán kicsúszott kezükből eddigi vitéz támadásuk gyümölcse. A lengyelek győzelemittasan beszüntették a további harcot, és hozzáfogtak a zsákmányoláshoz. Példájukat hamar követte a sereg többi része is. A kurucok nem törődtek többet a megvertnek vélt ellenséggel. A császári lovasságnál azonban más volt a helyzet. Ott, ahol a kurucok támadásaikat beszüntették, a császári lovasok elővánszorogtak a mocsárból, és ismét sorakozni kezdtek. Rákóczi seregében csupán a svédek ismerték fel a helyzet veszélyességét, szintén gyülekezni kezdtek, hogy újból támadásba kezdjenek abban a hitben, hogy a velük együtt kezdetben előnyomuló tiszántúli hadak is követni fogják őket. Közöttük azonban egy kis dombhát emelkedett, a késő téli délután homályában, a sűrű puszkapor és ágyuk füstje miatt nem láthatták, hogy karddal kezükben már csak egyedül viaskodtak, a tiszántúli hadak lemaradtak. Ekkor fordult meg a hadiszerencse Rákóczi hátrányára.

A császári lovasság balszárnyának gróf Saint-Croix tábornok parancsolt. Észrevette ezt a hézagot a svédek és a kuruc seregek között, és a sebtiben összeszedett néhány száz lovassal vakmerően előre vágatott, és ezzel éket vert a svédek és a hajdúság közé. Vonalaikon áttörve azután balra kanyarodott, és váratlanul az egész kuruc sereg háta mögött tűnt fel. Ez a váratlan és erélyes támadás annyira megfélemlítette a zsákmányolásba merült kuruc ezredeket, hogy rendetlenül hátrálni kezdtek. A magukra maradt svédek erre szintén kénytelenek voltak visszavonulni. Közben Sickingen altábornagyot lovasai kimentették a mocsárból, mire ő újból csapatainak élére állott, és gyülekeztette őket a vadkert út mentén.

Amikor Rákóczi a felfordulást látta a bodonyi templomnál néző álláspontjáról, a küzdelem színhelyére vágatott, hogy feltartóztassa visszavonuló hadinépét. De ez már nem volt lehetséges. A csata kb. másfél óráig tartó nagyon heves küzdelem után véget ért. Rákóczi seregének vesztese összesen kb. 350 főre tehető. Valószínű, hogy ebben a számban benne foglaltatik az auxiliáris hadak vesztese is, amelyet Thuróczy László krónikájában 80 főben állapít meg (40 svéd és 40 lengyel). A császáriak vesztese lényegesen nagyobb volt. Ott veszett Sickingen csapatának majdnem a fele, 7-800 lovas.

Rákóczi felkelésének történetében a romhányi csatát hol, mint vereséget, hol, mint győzelmet emlegetik. Győzelemnek nem minősíthetjük. Mert végeredményben a harc a kuruc sereg indokolatlan felbomlásával és visszavonulásával végződött. Viszont azt sem mondhatjuk, hogy a császáriak győztek, mert egyrészt a seregüknek a fele ott veszett, másrészt pedig nem üldözték a visszavonuló kurucokat, hanem ők is sietve távoztak a

---

küzdelem színhelyéről. A harcászati siker kétségkívül Sickingeré, de a romhányi csata Rákóczinak mégis több eredményt hozott, mint a császáriaknak, mert Érsekújvár mégis egy időre felszabadult a császáriak szorongatásaitól, és az 1710. év első felében több olyan kuruc ütközetről olvashatunk, amelyek bizonyosságot tesznek vállalkozó szelleméről. A fejedelem szokott higgadt tárgyilagosságával jegyzi fel emlékirataiban, hogy a csata másképpen dőlt volna el, ha harcra készebb, tanultabb tisztikartól vezetett, fegyelmezett csapatok állottak volna a császáriakkal szemben. Igazolva látta azt a nézetét, hogy reguláris hadak nélkül nem boldogulhat. A svédok és lengyelek derekas viselkedése azt a reményt ébresztette fel benne, hogy talán ezek alkothatnák egy új, fegyelmezett kuruc sereg magját. A csata után Aszód vidékére visszavonulva minden igyekezete arra irányult, hogy ezt az auxiliáris hadat együtt tartsa, és harci kedvüket fokozza.

De mint életében igen sokszor ezúttal is nagy csalódás érte Érsekújvárból Eszterházy Antal tábornagy február 8-án 4200 emberrel és négy ágyúval indult el, hogy a tavarnoki várkastélyban beraktározott gazdag élelmiszerkészleteket a császári őrség birtokából kiragadja. A fejedelem erre a vállalkozásra a svéd-lengyel segélycsapatot is Eszterházy rendelkezésére bocsátotta. Eszterházy serege február 11-én megrohanta a tavarnoki kastélyt, a császári őrséget lefegyverezte, és kb. 500 szekerre való élelmiszerrel, fegyverrel, ruhával fordult vissza Érsekújvár felé. De a Tavarnok felé vonulásának hírére felriasztott környékbeli császári őrségek Hochberg tábornok vezetésével utánuk vágottak, és február 13-án hajnalban Nyitra-Egerszeg környékén feltartóztatták. A kuruc gyalogság a zsákmánnyal és az ágyúkkal Riviére francia kuruc ezredes ügyes vezetésével azonban egérutat nyert, és a zsákmány nagy részét Érsekújvárra bevitte, mialatt Egerszeg mellett három óra hosszat tartó heves harcban csapott össze Hochberg és Eszterházy lovasága. A romhányi csatában tanúsított vitézségük miatt Eszterházy a svédokat és lengyeleket állította az első arcvonalba. A császári lovasok támadása a lengyeleket érte. Ezek azonban rövid küzdelem után megfutamodtak, magukkal rántották a svédokat, és felborították Eszterházy lovasságának többi csatarendjét is. A császári sereg egy újabb oldaltámadására a kuruc lovasság kénytelen volt a csatatérről vágatva távozni.

Az auxiliáris hadak e viselkedése mélyen elszomorította Rákóczit, és szomorúsága még fokozódott, mikor ezekre az ezredekre is átterjedt a kuruc seregben akkor már általánosan lábra kapott és fokozódó fásultság, kedvetlenség. A lengyelek lázongani kezdtek. Kisebb-nagyobb csapatokra bomolva elhagyták az országot. Nemsokára a svédok is kérték Rákóczit, hogy bocsássa el őket szolgálatából. 1710. március havában ezek a csapatok is végleg elhagyták az ország területét.

A magyar hadtörténet szempontjából nagy kár, hogy Magyarország és Svédország olyan távol fekszik egymástól, és ezért nem nyílt alkalmuk arra, hogy közösen, egy táborban viseljenek hadat a közös ellenség ellen. Mind a két nemzet katonának született. Ismerjük a svéd hadsereg történetének sok dicsőséges jelenetét. Gusztáv Adolf és XII. Károly svéd katonái méltó és kitűnő bajtársai lehettek volna azoknak a magyar hős katonáknak, akiknek katonai hagyományai Mátyás király nemzeti hadseregéből táplálkoznak.

A romhányi csata színhelyén a hálás kegyelet és áldozatkészség 1932 októberében emlékművet állított fel. A szobor-bizottság felkérésére én jelöltem ki a szobor felállításának helyét azon a mezőn, ahol Rákóczi seregének elővédje lelkiismeretes megállapítások szerint a harcra gyülekezett. Az emlékoszlop egyik oldalán svéd feliratú bronz emléktábla örökíti meg azoknak a derék és bátor svéd katonáknak az emlékét, akik a magyar szabadságért küzdve áldozták fel életüket a becsület mezején.

Markó Árpád megjegyzése:

Amikor a Romhány melletti utolsó kuruc csatán dolgoztam, megkértem az ottani plébánost, Chobot Ferenc ismert nevű katolikus történetírót, engedje meg, hogy felkeressem, és erről vele beszélgessek, mert ő ezt a csatát, persze nem hadtörténeti hitelességre pályázva, hanem inkább helytörténeti szemszögből már leírta. Amikor beléptem szobájába, mielőtt még beszélgetni kezdtünk volna, karon fogott, s az ablakhoz vezetve ezt mondja: „Látja kedves Alezredes Uram azt a kerek lombú öreg mogyorófát a szemközi dombon? Ez az a fa, amelyet a hagyomány Rákóczi fájaként tisztel, mert hogy a fejedelem onnan vezette a csatát. Az én meggyőződésem pedig az, hogy ez nem igaz. Rákóczinak sem oka, sem ideje nem volt ahhoz, hogy ide, a csatatér mögötti távoli félreeső pontra menjen. És örülnék, ha Alezredes Úrnak szakvéleménye is ugyanezt eredményezné.” Megnyugtattam az öregurat. Nagyon örülök eme felvilágosításnak, mert a csatával foglalkozó irodalom és az egykorú harcjelentések alapján semmiképpen sem tudom ezt a fát az események központjába helyezni. Rákóczi, ez biztos, a csatát a szomszédos Bodonyi templomrom mellől, ami ma egy uradalmi magtár fala, nézte, s amikor a lábai alatt kavargó csata a kurucok hátrálásával végződött, levágtatott a küzdelem közepébe, hogy feltartóztassa megriadt hadinépét. Így most a Főtisztelendő Úr véleménye alapján többet nem kell töprengenem, hogy mit csináljak ezzel a fával.

Mint 1997. novemberében a nagy tiszteletre érdemes, akkori magyarországi svéd nagykövettől, Jan Lundviktól megtudtam, a csatát is feldolgozó Markó Árpád mű XII. Károly svéd király és Magyarország címen a Svéd Intézet kiadásában, az Acta Sueco-Hungarica sorozat harmadik füzeteként, dr. Mezey István szerkesztésében, 1970-ben jelent meg. Mezey szerkesztő írta Markóról a könyv utószavában: „1966. júniusában készült el a munka átdolgozásával és fiatalos lelkesedéssel nyújtotta át kéziratát Torsten Brandel akkori budapesti svéd nagykövetnek, ki maga is kiváló hadtörténész.” Jan Lundvik svéd diplomatáról, akivel személyesen is találkoztam, el kell mondanom, hogy hazatérte után egy svéd-orosz munkacsoportban Raoul Wallenberg felkutatásán munkálkodott. Engem örök hálára kötelezett, hogy az említett Markó-művet címemre elküldte.